

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Ходикіна І. В.

ВСТУП

Мова – невід’ємна частина суспільства. Вона розвивається одночасно з технологізацією, глобалізацією, диверсифікацією людського спілкування і відчуває на собі схожі тенденції. Враховуючи технологічний вибух, що відбувся в останні 30–50 років, змінилася і мова. У ній з’явилися нові слова, нестандартні перифрази, омоніми, нетипові скорочення, нові вирази тощо. Водночас у мові залишаються слова, які означають ті предмети чи явища, які вже не існують або якими вже не користується суспільство. Предмета немає, але слово лишилося. І воно повинно зберегтися в мові, щоб описати наступним поколінням той предмет чи поняття, що існувало кілька століть тому.

Всі ці явища впливають на якість перекладу, бо переклад – це справа не тільки слів: це справа зробити зрозумілою культуру загалом. Перекладач, як на вагах, підбирає слова, які максимально точно відповідають змісту, стилю тексту, та має враховувати граматичні особливості мови, якою він перекладає текст, щоб переклад було приємно слухати, читати, щоб він не відрізнявся за змістом і стилем від оригіналу. З одного боку, завдання перекладача передати текст максимально точно, як влучно описував цей процес німецький письменник Гунтер Грасс: «Переклад – це те, що перетворює все так, що нічого не змінюється»¹. А з іншого боку, «переклад – це автопортрет перекладача»². Це висловлення Корнея Чуковського доводить, що кожен тлумач намагається додати до перекладу частинку власного розуміння тексту, суб’єктивну оцінку, «шлейф присутності».

Сучасний перекладач має знати не одну мову, бути обізнаним у тій сфері, яка входить у коло його перекладацьких інтересів, тобто

---

¹ Афоризми про переклад і перекладачів. URL: <http://chumova.com/мудрі-вислови-про-переклад-і-перекладачів.html>.

² Чуковський К. Зібрання творів у 15 т. Т. 3. Москва : Агентство ФТМ, 2012. 640 с.

розбиратися у фармакології або індустрії та інженерії, космо-, ракето- чи автобудуванні, книгодрукуванні або банківській справі тощо, знати термінологію, скорочення, властиві певному сектору економіки, щоб перекладати максимально точно; при цьому, як будь-яка жива людина, перекладач будує свої фрази особливим способом, на власний розсуд. Не може бути двох абсолютно однакових перекладів, зроблених різними перекладачами. Вивчення таких аспектів та нюансів, пов'язаних із особливостями перекладацької діяльності, – наразі актуальна тема.

1. Виникнення передумов дослідження

Дослідженню особливостей перекладацької діяльності присвятили свої наукові роботи багато вчених. В.В. Борисов, Е.А. Вишнякова, О.А. Дюжикова займалися вивченням природи виникнення та поповнення мови такими явищами, як абrevіатура та абrevіація. Г.Р. Іскандарова, А.Г. Кудрявцева аналізують антиприслів'я та фразеологічні словосполучення, семантичні новоутворення стійких виразів. Низка вчених вивчають сучасні труднощі перекладу фахової лексики, які, маючи в основі своїй латинську мову, так звані «латинізми», як, наприклад фармакологія або юриспруденція, поповнюються юридичними термінами з англійської мови, «англіцизмами», що пояснюється превалюванням англійської мови у світі, збільшенням позивачів до Лондонського суду або Вищого суду із захисту прав людини в Гаазі. З цієї теми є цікаві наукові спостереження, що знайшли своє відображення у наукових публікаціях вчених: Н.А. Царенкової, П.Б. Кондратьєва та інших.

Українські вчені-філологи класифікують помилки, що можуть виникати внаслідок розбіжностей граматичного устрою німецької та української підмов науки і техніки, аналізують причини їхнього виникнення та пропонують можливі прийоми перекладу з метою досягнення адекватності.

М.А. Кур'янова акумулювала результати їхніх досліджень та виокремила такі: 1) розбіжності в будові мови як набору певних граматичних категорій і форм, німецькі артиклі як категорія означеності та неозначеності, що визначають новизну інформації, невідомі українській мові; 2) різний обсяг змісту подібних конструкцій; 3) відмінні функціональні характеристики, наприклад, різні форми однини та множини; 4) відмінне частотне навантаження активного і пасивного стану, дійсного та умовного способів,

інфінітивних конструкцій; 5) різнотипність вираження формальних підметів «man» та «es», неможливих у структурі українського речення; використання лексичних засобів для вираження граматичних категорій, коли під час використання німецького плюсквамперфекта в українському реченні з'являються «раніше», «перед тим», «до того»; 6) відмінна сполучуваність слів тощо³.

Інша дослідниця М.М. Амеліна спирається на напрацювання німецького граматиста Ю. Майнерта та вважає, що саме граматичні розбіжності між вихідною і цільовою мовами є однією з основних причин недосконалості комп'ютерного перекладу спеціалізованих текстів. Труднощі у програмі створюють контекст, структура речень, неправильні дієслова. Дослідниця ж вважає, що мови з різних генеалогічних груп розвиваються по-різному, тому мають більше розбіжностей у перекладі⁴.

Ми ставимо перед собою завдання поглянути на цей аспект у перекладацькій діяльності, тобто на сучасні труднощі перекладу, під іншим кутом, з погляду носіїв мови – німецьких журналістів, які безпосередньо користуються мовою як інструментом у своїй роботі. Метою цього дослідження є спроба проаналізувати та систематизувати сучасні труднощі перекладу німецької мови на українську на прикладі сучасної лексики, зібраної та відтвореної у статтях німецьких журналістів, опублікованих у німецькомовному виданні «Deutsch Perfekt»

Журнали серії «Deutsch Perfekt» представляють собою зібрання статей науково-популярної тематики різного рівня складності, оскільки призначені для тих, хто вивчає мову. Всі публікації актуальні, цікаві та становлять зріз сучасної німецької мови.

Безліч проблем, які виникають під час роботи перекладача, а це і граматичні, і стилістичні проблеми, і визначення роду іменників, і рамкова конструкція німецьких речень – фіксований порядок слів, і переклад інфінітивних конструкцій, поширених означень, партиципів, дієприкметникових зворотів, зайвий раз доводять, що мова – це живий організм, тому подібні дослідження актуальні й затребувані перекладацькою спільнотою та філологами-практиками.

---

³ Кур'янова М.А. Граматичні труднощі перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою : автореф. дис. ... канд. філ. наук. Київ, 2006. С. 4.

⁴ Амеліна С.М. Структура і семантика мовних одиниць. *Філологічні студії*. Вип. 14. С. 5–11. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/irbis_nbuv/cgiirbis_6.

2. Систематизація типових проблем, які виникають під час перекладу з німецької мови на українську

Узагальнити все «підводне каміння», яке трапляється під час перекладу з німецької мови, неможливо, але окреслимо коло основних труднощів.

На наш погляд, їх можна умовно поділити на три основні групи: граматико-морфологічні, або лексикологічні, граматико-синтаксичні та стилістичні. Принцип розбудови розподілу полягає у такому: граматико-морфологічна група поєднує у собі всі інновації в мові, які стосуються лексичної одиниці – слова: виникнення нових слів за рахунок чистих запозичень та форм їх асиміляції; перетворення всередині самої мови та створення нових слів-компонентів, які не мають аналогів в українській мові (*Hochhaus, Zusammenarbeit, Blumenstrauß*), чи слів, які змінюють свою морфологічну форму як частина мови. Наприклад, у тінейджерській лексиці цілі фрази стають одним словом; також їй властиві скорочення, нові діалектні форми, наявність у мові слів, які неможливо перекласти одним словом, або слів, які взагалі прийнятні та зрозумілі тільки людям із німецьким менталітетом. Тобто ці слова не мають стовідсоткового відповідника в іншій мові, їх можна перекласти тільки описово. Також до цієї групи належить постійне розширення кола слів-евфемізмів, поява застарілих слів, переклад дієслів із відокремлюваним та невідокремлюваним префіксом тощо.

Друга група – це комплекс проблем перекладу, який компонується з інших вихідних даних. Ми згодні з тими аспектами, які були зазначені раніше у висновках М.О. Кур'янової, С.М. Амеліної, але, враховуючи те, що ми пропонуємо власний погляд на цю класифікацію труднощів перекладу з німецької мови на українську, то в нашій системі називаємо цю підгрупу граматико-синтаксичною і формуємо її таким чином.

На думку автора, це коло проблем багаторівневе. На першому рівні у центрі уваги – знову-таки слово, але не з погляду лексичної одиниці, а більше на рівні будови слова, препарування його на складники: префікси, суфікси, закінчення, наявність артикля, побудова множини у німецькій мові, яка суттєво відрізняється від аналогічного явища в українській мові, тощо. На другому рівні – словосполучення та мовленнєві конструкції: інфінітивні, прикметникові та дієприкметникові звороти, поширені означення, переклад тих частин мови, яких

не має в українській, зокрема Pronominaladverbien (применникові прислівники), тощо. І третій рівень – це речення, рамкова конструкція, сталий порядок слів, непритаманний українській мові.

Другий і третій рівні ми пропонуємо також доповнити такими аспектами, як перефразування фразеологізмів, прислів'їв, сталих фраз, значення яких широко відоме у мові та часто вживане, на новий сучасний лад або надання нових форм уже давно відомим фразам, наприклад звертанням. Ці зміни торкаються обох рівнів, тому що фразеологізми чи сталі фрази можуть виражатися і словосполученнями, і повними реченнями.

І третьою за класифікацією є підгрупа стилістичних труднощів. Стилістичні проблеми змушують тлумача бути обізнаним у тематиці тексту або розмови, що підлягають перекладу, підбирати слова відповідної тематики, щоб уникнути поверховості та узагальненості.

Німецький лінгвіст М. Шульц виокремлює в цьому аспекті три основних чинники, які відповідають за лінгвістичне значення (синтаксис), зв'язність тексту (контекст), намір тексту (інтенція або ситуація)⁵.

На наш погляд, в якості умовних підгруп тут можна виокремити:

а) дотримання стилю; б) використання специфічної лексики згідно зі стилем; в) наявність у мові слів, які додають емоційної експресії висловлюванню або реченню, але при цьому можуть не перекладатися тлумачем. Але сюди можна додати також і сленгові слова, і слова-діалекти, й евфемізми тощо.

Нашу класифікацію можна схематично представити у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

**Класифікаційна схема основних труднощів перекладу
німецької мови на українську**

Підгрупа	Сфера	Складники
1	2	3
Граматико-морфологічні (лексичні)	На рівні слів	Неологізми
		Слова-композиції
		Слова, які не мають стовідсоткового відповідника в іншій мові, ті, що важко перекладаються
		Абревіатури та скорочення
		Тінейджерський сленг

⁵ Schulz M. Übersetzen – ein Job für “Einköpfe”. URL: <http://www.doku.net/artikel/uebersetze.htm>.

Закінчення таблиці 1

1	2	3
Граматико-синтаксичні	На рівні слова	Переклад нетипових випадків, які відбуваються на рівні словотворення/будови слова (композиція коренів, префіксів, суфіксів, закінчень)
		Слова-компози
		Дієслова з відокремлюваними префіксами
		Переклад різних форм множини
		Переклад нетипових для української мови частин мови: применникових займенників
	На рівні словосполучення	Інфінітиви
		Прикметникові та дієприкметникові звороти
		Поширене означення
		Применникові прислівники та фрази із ними
		Словосполучення з нетиповими для української мови займенники <i>man, es</i>
		Дієслова на <i>sich</i>
	На рівні речення	Фразеологічні звороти
		Чіткий порядок слів у реченні (оповідальному з прямим порядком слів та з непрямим порядком слів, у питальному із питальним словом та без нього, у складних безсполучникових, у складно-підрядних та складносурядних)
		Різні правила синтаксису та пунктуації
		Більша кількість слів під час перекладу на українську за рахунок багатозначності слів української мови та, відповідно, більшої кількості слів
	Стилістичні	На рівні речення і тексту
Діалекти		
Евфемізми		
Типові фрази привітання, прощання, побажання		
Ввідні слова		
Службові частки, що слугують для емоційного забарвлення мови		
Омонімічність сполучників та прислівників і службових часток		

Джерело: складено автором

3. Група граматико-морфологічних (лексичних) проблем: складники, характерні особливості кожної підгрупи

Розглянемо детально запропоновану класифікацію. Перша група – це новації навколо морфологічного складника, тобто все, що стосується поповнення з лексичного запасу в мові. Неологізми становлять особливий пласт у цій підгрупі.

Неологізми наповнюють мову новими поняттями. Це можуть бути нові слова, які приходять у мову шляхом запозичень, або ті, що формуються всередині самої мови, наприклад слова-композиції або слова-скорочення, чи тінейджерський сленг, який формується на розмежуванні англіцизмів та скорочень, тощо.

Один зі шляхів виникнення неологізмів та їх асиміляції у мові – це запозичення слів з іншої мови або з фахової індустрії та трансформація/приспосовування їх у німецьку мову чи перебудова звичайних слів у нові конструкції. Новаторами тут виступають журналісти. Шлях займає від 3 до 5 років. Але під час екстраординарних подій: війн, інтернаціональних проблем, епідемій будь-якої хвороби, або інших явищ, які зачіпають всі верстви суспільства чи одночасно виходять за межі однієї народності, відбувається сплеск виникнення нових слів. Останнім прикладом такого явища стала пандемія коронавірусу, обмеження та ізоляції, що пов'язані з нею. За оцінками німецьких дослідників-філологів із Лейпцизького університету, було зібрано та внесено до словників близько 1000 нових слів⁶.

Частина цих слів групується за емоційним складником, зокрема з погляду на розвиток подій, і містить у собі слово *die Welle* (хвиля): *Corona-Welle* (хвиля коронавірусу), *Pandemiewelle* (хвиля пандемії), *die zweite Welle* (друга хвиля), *Wellenbrecher* (хвилелом), яким називають методи та способи боротьби із вірусом, або *Tsunami* (цунамі) – слово, яке відображає безпорадність людства перед новим явищем: *der Corona-Tsunami ein Gefühl von Hilflosigkeit*.

Частина таких слів несе у собі відбиток мілітаризму: *die Virusfront* (фронт протидії вірусу), *die Anti-Corona-Schutzwall* (захисна стіна/захисний вал проти коронавірусу), *die Quarantä- nefestung* (посилення карантину), *Hygiene-Ritter* (лицарі гігієни), *Seuchen-Sherrifs* (дослівно: шерифи, які борються з епідемією, але так називають не саме шерифів, а й усіх, хто став на шлях

---

⁶ Corona Krise sorgt für zahlreiche neue Wörter chöpfungen URL: <https://www.dw.com/de/corona-krise-sorgt-für-zahlreiche-neue-wortschöpfungen/a-56051332>.

боротьби із лихом). Цікавим є слово *Infodemie*, створене завдяки злиттю двох слів: інформація та пандемія (*die Info und die Pandemie*), застосоване у відповідь на тотальне і постійне поширення інформації Всесвітньою організацією здоров'я.

«Коронакриза» – одна з провідних тем, яку порушували журналісти «Deutsch Perfekt» в останні роки. На сторінках журналу часто можна зустріти **неологізми**, які виникли внаслідок епідемії коронавірусу. Наприклад, прикметник *Corona leer*, що виник шляхом поєднання запозиченого слова *corona*, до якого додали німецьке слово *leer* – порожній. Або в одній зі статей можна знайти інший приклад: *Der Stadtbiologe Bernard Kegel findet die Frage, ob die wilden Tiere die coronastille Städten übernehmen würden, sehr interessant. (Міський урбан біолог Бернард Кегель вважає дуже цікавим питання стосовно того, чи опанують дикі звіри спорожнілі внаслідок коронакризи міста). Die coronastille Städte (дослівно) – міста, які застигли у тиші через коронакризу, де означення coronastill виражене словом-неологізмом*⁷.

Низка слів поповнила німецьку мову в 2020 р. у відповідь на політичні явища або екологічні проблеми, які охопили значну частину населення Європи та вплинули на більшість населення Землі. Так, із політичних явищ варто згадати про Brexit (брекзит), Remainer (противник брекзиту) або Pegidist (прихильник організації PEGIDA, той, хто виступає проти ісламізації західноєвропейських країн).

Тобто мова постійно консеквентно поповнюється за рахунок неологізмів, що проникають у мову завдяки запозиченням, асиміляції запозичених слів – пристосуванню їх до граматичних явищ мови, яка їх взяла на «озброєння», або завдяки створенню власних слів. Одним із таких явищ є наявність слів-комполітів, притаманних німецькій мові.

Слова-комполіти – це характерна особливість німецької мови.

Офіційно визначено, що одне з таких слів визнано найдовшим словом на світі: «*Donaudampfschiffahrtselektrizitätenhauptbetriebs-werkbauunterbeamtengesellschaft*»⁸ та перекладається як «Об'єднання службовців нижчого рангу органу за наглядом за будівництвом при головному управлінні електричного

---

⁷ Decker K. Stadt der Tiere. *Deutsch Perfekt*. 2020. № 7. С. 14–19.

⁸ Швайка О. Німецький язык без мифов и предубеждений. URL: <https://everest-center.com/ru/nemetskij-yazyk/>.

обслуговування Дунайського пароплавства». Слово складається з 80-ти букв. Подібних слів у німецькій мові багато: *die Schönheitskönigin* – королева краси; *das Schmerzensgeld* – гроші, передбачені як компенсація тілесних ушкоджень; *Pflanzenschutzmittel* – засоби із захисту рослин⁹ тощо. Ось ще один приклад, взятий із контексту вже згаданої статті з журналу «Deutsch Perfekt» про захоплення дикими звірами міст Німеччини: *Man muss eine Langzeitstudie machen* (Треба проводити постійні спостереження), де слово *Langzeitstudie* є прикладом слова-комполита.

Цікавим фактом щодо перекладу слів-комполитів українською мовою, особливо тих, що містять у собі більше двох слів, є рішення перекладача пропустити те чи інше слово, яке суттєво не впливає на загальне значення або є зрозумілим із контексту. Іноді їх зміст зрозумілий зі складників, а іноді їх треба перекладати із поясненнями.

До наступної групи входять слова, що важко перекласти одним словом, їх можна умовно назвати «**неперекладайки**». Вони мають форму не тільки слів-комполитів. Згідно з дослідженнями, які було проведено журналістами та опубліковано у журналі «Deutsch Perfekt» (№ 6, 2018), виявлено 19 слів, аналогів яким в інших мовах, зокрема і в українській, не існує. Їх важко перекладати буквально. Ось приклади деяких із них¹⁰:

– *der Brückenstag* (назва додаткового вихідного дня, котрий виникає тоді, коли святковий день припадає на четвер, і щоб не працювати у п'ятницю, роботодавці роблять Брюкентаг – день, який, наче міст, пов'язує святковий день із вихідними);

– *die Erklärungsnot* (потреба/необхідність дати роз'яснення, яких немає, наприклад, коли дитина питає: чому Санта Клаус схожий на дядька; або начальник запитує підлеглого, коли він закінчить із доповіддю, роботу над якою підлеглий і не розпочинав);

– *das Fernweh* (туга за подорожами, бажання виїжджати якомога частіше);

– *das Fingerspitzengefühl* (це відчуття кінчиками пальців, аналогічне слово – «інтуїція»);

---

⁹ Landwirtschaft ohne Pflanzenschutzmittel. *Deutsch Perfekt*. 2018. № 1. URL: https://vk.com/doc-68932421_457964827?hash=e943d2aa6bf82c59f7.

¹⁰ 19 Wörter, die es nur in Deutschen gibt. *Deutsch Perfekt*. 2020. № 7. URL: <https://www.deutsch-perfekt.com/deutsch-lesen/19-woerter-die-es-nur-im-deutschen-gibt>.

– *das Fremdschämen* (означає сором за вчинок незнайомця, наприклад, коли герой телепередачі або кінофільму поводить себе нечемно, тому, хто дивиться, стає соромно за чужу людину і він воліє вимкнути телебачення, виходячи із цього почуття. Зараз це відчуття має вживану назву «іспанський сором»);

– *die Geborgenheit* (слово у багатьох мовах перекладають як впевненість, але це не зовсім вірно. Це більше про захищеність, яку відчуває маленька дитина на руках у батьків).

Звісно, таких слів, які потребують додаткових пояснень під час перекладу, набагато більше, але вони роблять мову більш цікавою. Перекладачеві не завжди треба знати їх усі, зміст можна зрозуміти, виходячи зі змісту окремих слів, що складають композит.

У продовження теми збагачення мови запозиченнями треба зазначити, що в німецькій мові багато **англіцизмів** – слів, які прийшли з англійської: *Teamfläche*, *Facility Manager*. Вони поповнюють не тільки специфічні галузі мови – професійну мову програмістів, тінейджерський сленг; такі запозичення можна зустріти навіть у скороченнях та «оновлених фразеологізмах». Довести це можна багатьма прикладами.

Тінейджерський сленг був нещодавно досліджений у журналі «Deutsch Perfekt»¹¹. Наприклад, замість німецьких дієслів *absenden*, *schicken* (відправляти) найбільш вживаним стає слово *posten* від англійського *to post* (відправляти поштою). Або цікавим є дієслово *flaschen*, яке походить від позначення в англійській мові блискавки *Blitz* та означає *aufblitzen*, *beleuchten* – спалахувати, виблискувати. У німецькій мові це слово асимілювалося та набуло нового значення: *begeistern* (захоплюватися, надихатися) або *in einen Rausch versetzen* (н'яніти). Найчастіше вживаним серед молоді у 2012 р. стало слово *Yolo* – скорочення від англійської фрази *You only live once*, що означає *Du liebst nur einmal*. Ця фраза перекладається буквально як заклик насолоджуватися кожним днем свого життя, тобто «живемо один раз». Цікавим є вираз *chillen* к значенні *kühlen/abstrecken*, тобто «розважатися, розслабитися, відпочивати».

Тінейджерськими словами зараз наповнилася мова і більш дорослих людей. Тому перекладачеві важливо бути в курсі поточних тенденції розвитку німецької мови. Для цього варто

---

¹¹ Ramadan Dunja. Wie modern ist dein Deutsch. *Deutsch Perfekt*. 2017. № 1. С. 40–42.

читати пресу, слухати радіо та збирати мовні цікавинки для подальшого використання в обігу під час перекладу.

Окрім тінейджерського сленгу, сучасний середньостатистичний дорослий німець активно вживає у мові, не тільки у письмовій, але і в усній, **скорочення**. Це ще один аспект, на якому повинен розумітися перекладач. Скорочення – окреме явище у морфології та словотворенні. У дослідженні, яке оприлюднили російські філологи М.П. Фомічева, Н.В. Белозерцева та В.А. Бадмінова, наведено систематизацію можливих варіантів абрєвіації¹². Виокремлюють, зокрема, ініціалізми/алфавітізми (*LKW Lastkraftwagen*, *ATZ Automatische Telefonzentrale* – *автоматична телефонна станція*), акроніми, створені шляхом складання перших букв назви кожного слова, їх читають як слова (*NATO – North Atlantic Treaty Organization* – *організація Північноатлантичного Альянсу*; *EVA – Eingabe-Verarbeitung-Ausgabe* – *введення-опрацювання-вивід*; *API – Adaptive Planungsinintelligenz*, *GIS Geoinformationssystem*).

Є скорочення-англїцизми, які найчастіше зустрічаються у діловій німецькій мові, особливо у листуванні¹³: *fyi – for your information* (*до Вашої уваги*), *asap – as soon as possible* (*якмога швидше*), *afaik – as far as I know* (*наскільки мені відомо*). Є варіанти схожих акронімів, які походять із німецької мови – *GmbH Gesellschaft mit beschrenkter Haftung* (*товариство із обмеженою відповідальністю*), *i.G. im Ganzen* (*загалом*), *OMG – Oh Mein Gott* (*Oh, my Godness*) (*о, мій бог*), або артикль *ein* або *eine* трансформувався у `n та `ne, відповідно, тощо.

У розмовній мові також багато цікавих скорочень типу: *LG – Liebe Gruesse* (*з найкращими побажаннями*), *bb – bis bald* (*до побачення*).

Ще один варіант скорочень – усічення – утворені за рахунок скорочення повного слова до одного чи кількох складів (*Dok – від слова Doktor* (*доктор*), *Uni – Universität* (*університет*), *Limo – Limonad* (*лимонад*), *Litte – Literature* (*література*), *Mathe – Mathematik* (*математика*)).

---

¹² Фомічева М.П., Белозерцева Н.В., Бадмінова В.А. Функциональные особенности аббревиации современного немецкого языка. URL: <https://scipress.ru/philology/articles/funktionalnye-osobennosti-abbreviatsii-sovremennogo-nemetskogo-yazyka.html>.

¹³ Каланов Н.Ю. Использование сокращений в деловой переписке немецкого языка. URL: <https://upload.pgu.ru/iblock/c04/43.pdf>.

Бувають слова-сполучення, які містять у собі сполучення кількох складів від кожного слова: *Kripo KRIminalpolizei* (кримінальна поліція), *GROWIAN Gross Wind Anlage* (великі вітряні турбіни).

Зустрічаються випадки, коли за допомогою скорочень або абrevіатур утворюють нові слова шляхом поєднання абrevіатури та звичайного слова. Такі новоутворення базуються на схожості, асоціаціях, наприклад: *LKW-Fresse* (*LKW Last-Kraft-Wagen – вантажівка плюс Fresse – паща, морда широкий рот*); *PS-Braut* (подружка/наречена володаря легкового авто); *A-Saft* (*Apfelsaft – яблучний сік*); *O-Saft* (*Orangensaft – апельсиновий сік*).

Із наведених прикладів видно, що скорочень у сучасній мові безліч. Їхній список постійно поповнюється іноді навіть самими перекладачами. Часто одне скорочення може розшифровуватися абсолютно по-різному, залежно від специфіки тексту, приналежності термінології до тієї чи іншої сфери людської діяльності. Щоб кваліфіковано перекладати скорочення, бажано володіти не однією іноземною мовою, а декількома, мати широкий словниковий запас та користуватися спеціальними словниками скорочень.

Водночас сучасні суспільні процеси, як, наприклад, діджиталізація, впливають на накопичення в мові застарілих слів. Перекладач повинен володіти і такою лексикою, щоб вміти підібрати їй відповідники у рідній мові.

Всі перелічені аспекти у підгрупі морфологічних труднощів перекладу (неологізми, запозичення (англіцизми), слова-композиції, скорочення, абrevіатури, застарілі слова) становлять цілу низку явищ, які постійно впливають на розвиток німецької мови – трансформують її відповідно до сучасних тенденцій розвитку суспільства. Часто їм не можна знайти один 100% відповідник в українській мові, такі слова неможливо знайти у словнику, їх не можна перекласти одним словом, а тільки за допомогою декількох слів. І саме тут важливий професійний підхід перекладача, щоб не спалювати зміст і максимально точно передати суть іншомовної конструкції. Особливо багато таких нових слів створюють журналісти. Під час публікацій вони за допомогою подібних конструкцій будують влучні газетні заголовки до статей або описують те чи інше явище у політиці або економіці.

4. Граматично-синтаксичні аспекти

(детальні характеристики, особливості кожної підгрупи)

Наступною підгрупою труднощів, з якими доводиться стикатися під час перекладу з німецької мови на українську, є підгрупа граматико-синтаксичних аспектів. Як вже було зазначено, перший рівень цієї класифікаційної групи розглядає слово як **композицію кореня, префіксів/суфіксів, закінчень, наявності артиклів, визначення множини** тощо. Поглянемо на приклади.

Якщо детально проаналізувати будь-яку статтю із журналів «Deutsch Perfekt», в ній можна знайти багато таких моментів, які базуються саме на цьому аспекті нашої класифікації. Так, у вищезгаданій статті Дуні Рамадан «Наскільки сучасна твоя німецька» можна знайти слово *abgespact*. Воно цікаве з погляду саме граматики, лінгвістики. Слово *abgespact* демонструє ситуацію, коли нове утворюється за рахунок поєднання англійського слова (*to be spaced out* у німецькому варіанті *weggetreten sein* (вийти за межі, очмарити від наркотиків)), до якого додали німецький префікс та трансформували дієслово у дієприкметник, що на молодіжному слензі має нове значення та означає «бути видатним, незвичайним або божевільним».

Це випадок, коли трансформації у мові відбуваються на стику двох аспектів: і граматико-морфологічної, бо це нове слово, запозичення, англіцизм, і водночас за рахунок подвійної багатосходинової асиміляції та пристосування цього слова до законів німецької мови. Створили дієслово, яке за допомогою префіксу, суфіксу та закінчення трансформували у дієприкметник, тобто відбулися **граматичні зміни на рівні словотворення/будови слова**.

Або візьмемо статтю про засилля дикими тваринами німецьких мегаполісів. Коронакриза вплинула на спосіб життя та дозвілля жителів великих міст Німеччини. Вулиці спорожніли та їх заповнили дикі звірі, хижаки. Тут теж є кілька цікавих слів і виразів, які незвично побудовані.

Tiere haben anders als der Fast-nichts-Hörer-Mensch, ein extrem genaues Gehör. (Звірі мають, на відміну від людини, яка мало що може чути, екстратонкий слух). Слово *der Fast-nichts-Hörer-Mensch* – це водночас і поширене означення, яке перекладається особливим способом: спочатку – іменник, а потім – означення, виражене підрядним означенням реченням, і нове слово-комполіт, яке складається з кількох слів.

Або ось такий варіант трансформації запозичення англiцизму у нiмецькомовний варіант (зi статтi Декера про засилля нiмецьких мiст дикими звiрами) – слово *die Pre-Rushhour-Sängers* (дослiвно: *спiваки, якi спiвають перед годиною пiк, маються на увазi птахи, що спiвають рано-вранцi*): *In jedem Wald ist es vom Sonnenuntergang bis Sonnenaufgang ganz still. In Berlin aber sind nicht nur manche Menschen die ganze Nacht wach. Vor allem Amseln und Rotkehlchen hört man besonders früh am Morgen, noch vor den Pre-Rushhour-Sängers, die aber viel früher auf stehen als Vögel auf dem Land.* (У кожному лiсі вiд заходу сонця до його сходу повна тиша. У Берліні ж не тiльки люди не сплять ночами. Рано-вранцi першими чуто дроздiв та малинiвок, якi встають значно ранiше за звичайних птахiв i своїми спiвами розбуджують людей, навiть ранiше за польових пташок).

Чи, наприклад, слово *Naturschutzgebiet* є водночас i словом-комполитом, i поширеним означенням. Перекладається як складно-пiдрядне означальне речення: *«територiя, де дiють правила захисту навколишнього свiту»*.

Такi трансформації на рiвнi слова перебувають у нашiй класифікаційнiй системi вже на межi граматики-морфологічних (лексичних) i граматики-синтаксичних трансформацій першого та другого рiвнiв.

У тiй же статтi Декера про тварин зустрiчається багато **дiєслiв iз вiдокремлюваними** префіксами, якi перекладачу важливо впiзнавати i розумно пiдходити до їх перекладу, бо наявнiсть префіксу iнодi докорiнно змiнює значення основного дiєслова. Наприклад, у реченнi *Fast stur... laeuft der Fuchs an ihm vorbei* дiєслово *vorbeilaufen* – оминати, пробiгати повз. Або ось такий приклад: *Auch die urbanen Transportangebote lehnt er nicht ab* (У правi скористатися транспортними пропозиціями він собi не вiдмовляє) *Ablehnen* – тут дiєслово iз вiдокремлюваним префіксом.

Що стосується наявностi чи вiдсутностi **означених та неозначених артиклiв**, то у вищезгаданiй статтi можна зустрiти майже всi випадки на рiзні правила i винятки граматики нiмецької мови. Так, у перших кількох реченнях згадується лиса. Слово в українськiй мовi – жiночого роду, а у нiмецькiй – чоловiчого *der Fuchs*. Або слово *die Stadt* (*мiсто*), яке у нiмецькiй мовi – жiночого роду, а в українськiй – середнього.

Вживання артиклів – явище нетипове для української мови. Перекладач або не звертає уваги на них під час перекладу, або може замінити неозначений артикль на *один* або *один якийсь*, а означений – на вказівний займенник *цей, той* тощо.

Так, у назві рубрики чи основної ідеї статті «Wildtier-Hauptstadt Berlin» («Берлін – місто диких тварин») вони відсутні, тому що у назвах, особливо у пресі, вони не використовуються. У назві самої статті «*Stadt der Tiere*» перше слово *Stadt* написано без артикля, бо це назва, але за ним іде пояснення, що саме за місто, місто кого – звірів, друге слово *der Tiere* стоїть у родовому відмінку *Genitiv*, тому застосовується із означеним артиклем. Але під час перекладання на українську ми не відчуваємо наявності чи відсутності артикля, просто вживаємо родовий відмінок. Так само і в подальших прикладах: чіткі правила німецької граматики щодо вживання артиклів у перекладі українською мовою майже відсутні.

Надалі зустрічаємо вирази *in der Mitte* (всередині), *zur U-Bahn* (до метро) *oder zum Bus* (до автобуса), *in den letzten Jahren 9B* (останні роки), *vor kurzem* (нещодавно) – всі вони використані з означеним артиклем, тому що є або єдиним у своєму роді поняттям, або зрозумілі з контексту, або є сталим виразом.

In Ruhe (у тиші, у спокої) – навпаки, сталий вираз, який використовується взагалі без артикля. Як і *bei Grün* – на зеленій, у наступному реченні: *Ob der Friedhoffuchs wieder gut über die großen Straßen kommt? Bergmannstrasse, Südstern, Gneisenau, die ist sechsspurig. Wie gut, dass die Ampeln gibt, der schlaueste Fuchs geht bei Grün* (Наскільки вправно крокує вулицями лисиця, що жила на кладовищі? Вулиці Бергманнштрассе, Зюдштерн, Гнайзенау – кожна з них трисмугова. Добре, що є світлофор. Найкмітливіші лисиці переходять на зеленій). У цьому ж прикладі зустрічаємо використання означеного артикля перед прикметником у найвищому ступені порівняння: *der schaueste Fuchs* – найкмітливіша лисиця.

У реченні *Wie der Fuchs kommt der Hase eigentlich daher, wo sich Fuchs und Hase Gute Nacht sagen* (Там, де лиси, з'являються і зайці, в тих місцях, де немає людей (дослівно: де ті ж лиси і зайці вітаються один з одним)) назви тварин використані з означеними артиклями, тому що це назви не конкретної тварини, а означення цілого роду подібних тварин.

Der Fuchs hört Tone bis zu einer Höhe bis zu 65 Kilohertz, bei den meisten Berliener ist bei zwanzig Kilometer Schluss (Лука може чути звуки висотою до 65 кілогерц, для більшості ж берлінців максимальний поріг – 20 кілометрів, або для більшості берлінців звуки з довжиною хвилі більше 20 км – засть).

Тут слово *der Fuchs* із означеним артиклем. Із тієї ж причини *Eine Höhe* (вишина) – із неозначеним артиклем, тому що вживається в цьому тексті вперше. А ось слово *Tone* вживане вперше, але у множині, тому воно взагалі без артикля.

Далі за текстом йде розповідь про тварин, які полонили місто. Якщо назва тварини використовується в однині та згадується вперше, то артикль неозначений, якщо у множині – то артикль відсутній взагалі.

Die Tiere übernehmen die coronaleere Stadt, nicht nur in Berlin. Ein Puma ging vor kurzem durch die leeren Straßen von Santjago de Chile. Affen streiten auf den leeren Boulevards von Neu-Delhi. In Madrid verließen die Pfauen den Königlichen Garten und ziehen ihre Schleppe nur ganz in Ruhe über den Asphalt. In Barcelona wurden die Wildschweine auf Sightseeingtour beobachtet. Im walischen Ort Llandudno fressen Kaschmirziegen das Grün in den Garten, und in japanischen Nara untersuchte eine Gruppe von Hirschen interessiert, welche Produkte in der Vitrine eines Ladens zu sehen waren. (Тварини полонили спорожнілі внаслідок коронакризи міста, і це не тільки Берлін. Нещодавно пума блукала порожніми вулицями Сантьяго де Чілі. Мавпи стрибають на безлюдних бульварах Нью-Делі. У Мадриді навичі покинули королівські сади та тепер, за відсутності перехожих, тягають за собою хвости по асфальту. У Барселоні дикі кабани насолоджуються місцевими краєвидами та пам'ятками культури. У валлійському місті Лландудно кашемірові кози об'їдають зелень у садах, а в японському місті Нара група оленів із зацікавленістю досліджує, які саме продукти були виставлені на огляд у місцевій лавці).

Слова у множині, які зустрічаються у вищезазначеній статті, теж побудовані за різним принципом. Так, серед назв тварин із зазначеного прикладу є слова чоловічого роду, які утворюють множину із закінченням на -en за жіночим типом: *der Hase-die Hasen* (засць – зайці), *der Mensch-die Menschen* (людина – люди). Є, навпаки, такі слова чоловічого або середнього роду, які не змінюють своєї форми під час створення множини, зокрема слово

der Garten (сад) (вище за текстом: *die Koeniglich Garten*); про те, що це слово використане у множині, нам сигналізує артикль *die*, що стоїть замість *der*. В українському перекладі діють правила граматики української мови і такі моменти не є надто важливими.

Цікавим є приклад застосування **прийменникового займенника** – частини мови, якої немає в українській: *Eine Stadt ist ein Tisch auf den immer wieder automatisch neues Essen kommt. Wer will, wenn er daran, darüber, oder darunter sitzt, das verpassen* (Місто – це великий стіл, який постійно автоматично поповнюється їжею. Хто ж з тих, хто сидить за цим столом, під ним чи над ним, захоче це пропустити?). *Daran, darüber, darunter* (за ним, над ним, під ним) – у цьому реченні присутні прийменникові займенники, аналогів яким в українській мові немає. Якщо подібна конструкція складається із займенником, що передає живу істоту, то виглядає ця конструкція по-іншому. Українською такі випадки завжди перекладаються із займенниками, перед якими стоїть прийменник.

У другому розділі, присвяченому граматики-синтаксичним особливостям, і на другому рівні нашої класифікаційної системи детальніше розберемо приклади труднощів перекладу словосполучень та мовленнєвих конструкцій: **інфінітивів, прикметникових та дісприкметникових зворотів, поширених означень, займенників *man* та *es* і речень із ними, зворотного займенника *sich***, та розглянемо варіанти надання нових значень **фразеологічним зворотам і звертанням**.

В якості першої підгрупи у цьому аспекті розглянемо таке явище, характерне для німецької мови, як **субстантивоване дієслово**. У німецькій мові – це завжди іменник середнього роду, але воно може бути іменником будь-якого роду в українській: *laufen* – *das Laufen* біг (чоловічий род), *kaufen* – *das Kaufen* – купівля (жіночий род).

Приклад **поширеного означення та інфінітивної конструкції** маємо з тієї самої статті Декера про вплив коронакризи на збільшення кількості диких звірів на вулицях німецьких міст.

Er hat sich noch nicht immer ganz an die coronaleeren Straßen gewöhnt, an dieses typisches Gefühl, nicht am richtigen Ort zu sein am Abend (Він ще не зовсім звик до вулиць, спорожнених через коронакризу, до цього типового відчуття, що він перебуває ввечері не в тому місці).

У цьому ж реченні вжито й **інфінітивну конструкцію з часткою *zu*, *nicht am richtigen Ort zu sein am Abend*** (бути не в тому

місті), яка перекладається з кінця: спочатку називаємо дієслово *бути*, а вже потім перекладаємо слова, що стоять перед ним: *не на тому місці ввечері*.

Ще один приклад інфінітивної конструкції з *zu*: *Die Wahrscheinlichkeit einen Fuchs zu treffen, ist in der Stadt sehr viel grösser als auf dem Land* (Ймовірність зустріти лисицю у місті більша висока, ніж у селі). В українській мові не виникає додаткових частин мови перед дієсловом, на відміну від конструкції, яка застосована у німецькому реченні, де необхідно сказати *zu*. Також приклад із **інфінітивною конструкцією ohne ...zu**, яка взагалі перекладається українською дієприкметниковим зворотом із запереченням *не*: *Und wirklich, fast stur, ohne ihn aus seinen normalerweise so weichen Augen anzuschauen, läuft der Fuchs an ihm vorbei* (І дійсно, практично нахабно, навіть не придивившись до нього своїми зазвичай настороженими очима, повз нього пробігла лисиця).

У наступному прикладі можна побачити одразу кілька граматико-синтаксичних аспектів, які ми умовно віднесли до другого рівня нашої класифікації. Речення взяті зі статті про те, як вплинула коронакриза на самостійну роботу людей, чи всі можуть працювати у такому форматі, що заважає робітникам, які є плюси і мінуси.

*Bevor man sich selbstständig macht, ist viel Planung nötig. Los geht es normalerweise damit, einen Business Plan zu schreiben*¹⁴ (До того як стати самостійним, треба багато запланувати. Рухатися нормально все починає тільки тоді, коли складений бізнес-план).

По-перше, у цьому реченні ми кілька разів стикаємося з чітким порядком слів, зумовлених наявністю складнопідрядного речення, де підрядне стоїть на початку, та інфінітивної конструкції. У наведеному реченні присутні і безособовий **займенник man**, який перекладається третьою особою однини, але дієслово поруч із ним узгоджується у третій особі однини, і **безособовий займенник es** у складі сталої фрази *los gehen* – *рухатися, рушати* (із мертвої точки), наявні також **зворотній займенник sich**, який, якщо перекласти першу частину речення дослівно, звучав би приблизно так: щоб «усамостійнити» *самого себе*, і, власне, інфінітивна конструкція, яка перекладається навпаки.

---

¹⁴ Horst G. Arbeiten wie ich möchte. *Deutsch perfekt*. 2021. № 1. С. 49.

Поширене означення перекладається українською мовою, частіше за все, через складнопідрядне означене речення, яке описує предмет, явище чи річ, людину. В одному з прикладів, наведеному раніше, це *an die coronaleeren Straßen* (на вулицях, спорожнєлих внаслідок коронакризи). Означення виражене прикметником, який, до того ж, представляє собою нове слово-комползит.

А от у реченні, що зі статті Декера про звірів: *Und kaum ein Stadtfuchs hat, anders als viele der anderen dort lebenden Tiere, schon einmal einen Acker gesehen* (Та навряд чи лисиця, яка живе в місті, як і багато її родичів, що також мешкають на просторах міста, хоч раз бачила оранку) означення *als viele der anderen dort lebenden Tiere* виражено дісприкметником недоконаного виду (Partizip I), яке утворене від дієслова *leben* (жити).

У реченні *Wenig später wurde der Plastikschwan am Ufer mit ausgehakten Augen gefunden* (Трохи згодом на безезі був знайдений пластиковий лебідь із видовбаними очима) дісприкметник доконаного виду *ausgehakte* передає водночас опис предмета чи явища та сигналізує про те, що діє вже виконана і завершена. Утворений від дієслова *haken* – *aushaken* (рубати, виймати силою), до речі, в українському варіанті, враховуючи контекст, розуміємо, що зробив інший птах, тому і застосовуємо саме варіант – *видовбаний*, а не *вийнятий* або *усунутий*. Це непоширене означення.

Для граматично правильного перекладу таких моментів перекладачеві важливо бути професійно розвиненою людиною із ґрунтовним знанням граматичних законів обох мов.

Ще одним із явищ, яке характеризує сучасну німецьку мову, є **надання нових значень вже відомим давно вживаним словам або перефразування відомих фразеологічних виразів** на сучасний лад шляхом заміни одного чи кількох слів. Такі трансформації вже на стику і морфологічних, і граматичних, і стилістичних явищ¹⁵ Прикладом є такі випадки: стандартний вираз *sich ein Loch in den Bauch lachen*, що перекладають як *сміятися до колькок у животі*, перефразують *jemandem einen Loch in den Bauch fragen*, що означає – *замучити когось своїми запитаннями* або *jemanden sich einen Loch in den Bauch reden* – *намагатися переконати, вмовити когось на щось і дуже багато говорити для цього*. Цей приклад на лінії морфологічної перебудови фрази, а ось наступний вже у корені

---

¹⁵ Кудрявцева А.Г. Антипословицы в немецком языке. *Евразийский гуманитарный журнал*. 2017. № 1. С. 19–21.

змінює стилістику виразу. За рахунок заміни одного слова змінюється емоційний окрас висловлювання, доречність його використання у тих чи інших обставинах. Або є літературний вираз *den Mund halten* – *тримати рот на замку, не базікати*. *Maul halten, Maulwerk halten, Schnauze halten, Schnabel halten* – такі варіанти властиві більше розмовному стилю і доречні, коли люди сваряться.

In den Mond gucken – вираз, який означає «дивитися на луну», тобто на щось недосяжне, чекати, поки рак свисне. У сучасній мові зустрічаються варіанти *in den Eimer gucken* або *in den Rohr gucken*. Обидва передають вже трохи інший підтекст. *Eimer* (відро) – асоціація із відром для сміття, *Rohr* (трубка), *дивитися у трубку* – це більше про те марнотратство часу. Тут також більше йдеться про новий стилістичний окрас цього фразеологічного звороту.

В інших виразах з цієї ж статті *etwas wie Heu haben* (мати стільки, скільки сіна, тобто забагато) перефразується шляхом заміни будь-якого слова: *Geld wie Heu haben* – *мати багато грошей*, *Talent wie Heu haben* – *бути обдарованим*. Такі самі конструкції можна побудувати із фразою *klar wir dicke Tante* (ясно, як божий день), тобто *чорний, як густі чорнила*. У сучасній мові звучить як *klar wir ein Syrop, klar wie ein dicker Kaffee, klar wie Mehlsuppe*.

Бувають тотальні перефразування, побудовані на базисі відомого фразеологізму, з дотриманням граматичної форми самої конструкції, але за рахунок використання інших слів зміст, стилістика нового фразеологізму суттєво відрізняється від початкового тексту.

А є випадки, коли звичайній фразі надають нового розуміння. Вираз, що наводить вже раніше згадана Дуня Рамадан: *Bock haben* або *keinen Bock haben* (мати/тримати козла чи барана), у новому сучасному форматі рідко вживається у прямому значенні. Частіше за все, у молодіжному сленгу це звучить як *Lust haben* – *мати бажання чи настрій або наснагу щось робити*. Або вираз *Geht's noch?* набув зовсім нового значення. Це не запитання – здивування чи нерозуміння, це одночасно і питання, і запит пояснити, обґрунтувати якусь дію чи вчинок

Що стосується перефразування загальноновживаних фраз, то у сучасній мові можна знайти такий приклад. Звичайне звертання у ресторані до офіціанта давно набуло нового формату. Зараз замість назви професії *Ober* або *Kellner* (офіціант) частіше можна почути *Entschuldigung* (прошу) або *Entschuldigen Sie, bitte* (вибачте, будь

ласка). Тобто форма звертання, виражена іменником, змінилася на цілий вираз, вибачення, яке складається з дієслова у наказовій формі.

Є варіант використання молоддю виразу *und zwar (тобто)* не з проханням пояснити щось, а замість звертання, в якості привітання одного з іншим. Тут також змінюється одночасно і частина мови – це вже не сполучник, а звертання, і лексичне значення слова, й умови його застосування, тобто стилістика.

На третьому рівні – коло проблем щодо **перекладу речень**, які у німецькій мові мають **чіткий порядок слів, на відміну від української**. Правила стосуються і простих оповідальних речень з прямим та непрямым порядком слів, і питальних з та без питального слова, і безсполучникових, і складносурядних, і складнопідрядних:

а) у простому оповідальному реченні з прямим порядком слів на першому місці стоїть підмет або інший член речення. На другому місці завжди – присудок, виражений дієсловом; в оповідальному реченні з непрямым порядком слів на першому місці може стояти інший член речення, але присудок все одно залишається на другому місці, а за ним іде підмет: *Da folgt mir jemand (Він зрозумів, що хтось його переслідує)* (зі статті Декера про звірив у німецьких містах).

б) у питальному присудок, навпаки, стоїть на першому місці: *Hören Sie das: die Rufe, das Flügelschlägen? Da fliegen Kraniche ueber unser Haus (Ви чули це: оклик, змахи крил? Це пролітають журавлі над нашим будинком).*

в) у питальному реченні з питальним словом на першому місці перед присудком ставлять питальне слово. Але бувають цікаві випадки, коли питальне слово стоїть у реченні не на своєму місці, а окремо, і його виділяють під час написання розділовими знаками, в нашому прикладі – тире: *Wenn die Ornithologen fremder Kontinente die europäische Vogelwelt studieren wollen, schickt man sie oft – wohin? Nach Berlin, sagt Kegel! (Якщо орнітологи з інших континентів будуть мати бажання вивчити європейський світ птахів, то їх посилають – куди? До Берліна, каже Кегель! або was waere ein Fruehling in der Stadt ohne das Schlagen der Amsel? Що ж це буде за весна в місті без пташиних боїв дроздів?).*

г) складносурядне речення не завжди може починатися зі сполучника, він стоїть десь далі за текстом або їх може бути одразу два в реченні: *Wir muessen sparen und deshalb gibt es nun*

Kündigungen (Ми змушені економити і тому вводимо скорочення). У цьому реченні und deshalb (і тому).

г) у складнопідрядному реченні присудок завжди стоїть в кінці речення.

Саме ж підрядне речення може передувати головному, може бути розташоване всередині нього або позаду. *Wer weniger heizt und das Wasser spart, wird also weniger zahlen (Хто менше обігріває житло та економить воду, той і буде менше сплачувати);*

д) складнопідрядне речення може бути безсполучниковим, як ось: *Kein Flugzeug in der ganzen Umgebung, das war zuletzt vor 100 Jahren so (Жодного літака у всій місцевості, таке було щонайменше 100 років тому).*

Всі ці правила не працюють в українській мові, вони не актуальні для неї. Переклад українською відбувається за законами української граматики. Тобто такі особливості розбудови речень треба враховувати під час перекладу, бо українською треба робити не переклад-кальку, а адекватний дотепний переклад читабельною зрозумілою мовою.

Ще однією особливістю цієї підгрупи є синтаксичний аспект, а саме менша кількість розділових знаків. Наприклад, ввідні слова не виділяються комами, складники складнопідрядного речення не розділяються комами тощо. Це також не характерно для пунктуаційних правил української мови, а перекладач повинен враховувати це під час перекладу і користуватися правилами рідної мови.

І нарешті останній пункт цієї теми – це **більша кількість слів під час перекладу німецького речення українською мовою**, що пояснюється бажанням перекладача якомога краще пояснити той чи інший аспект, а також більшою кількістю слів у самій мові. Ось приклад зі статті про правила найму житла у Німеччині: *Wer weniger heizt und das Wasser spart, wird also weniger zahlen (Хто менше обігріває житло та економить воду, той і буде менше сплачувати)*¹⁶. Тут треба обов'язково додати слово «житло», щоб було більше зрозуміло, що саме підлягає обігріву.

Або такий приклад з тієї ж статті: *Aber wenn die Kosten weit über dem Durchschnitt liegen, kann man mit dem Vermieter darüber sprechen (Але якщо кошти виходять за межі загальноприйнятної суми (середньостатистичної суми), то можна завжди обговорити це із*

---

¹⁶ Die zweite Miete *Deutsch Perfekt*. 2020. № 7. С. 14–19.

власником житла, яке ви винаймаєте, може слугувати прикладом того, як в українському перекладі використовується набагато більше слів.

5. Стилiстичнi труднощi перекладу: можливi форми, детальнi характеристики

І третьою класифікацією є підгрупа стилістичних труднощів. В якості умовних підгруп тут можна виокремити **дотримання стилю** та **використання специфічної лексики** згідно зі стилем.

Якщо поглянути майже на всі наведені приклади в цьому дослідженні, то стане помітно, що вони наведені у контексті, бо саме таким чином стає зрозумілим контекст використання того чи іншого слова. Саме цей контекст і допомагає стилістично правильно перекласти те чи інше слово.

На нашу думку, до цієї класифікаційної шпальти можна віднести такі аспекти, як наявність у мові **діалектів**, бо їх вживання обмежується певним регіоном та може бути незрозумілим в іншій частині Німеччини чи іншій німецькомовній країні. Наступний аспект – це **слова-евфемізми**. Сама їх поява в мові базується на тому, що одне і те саме слово можна вживати у різних обставинах відповідно до ситуації, моральних принципів, законів людського суспільства.

До ще однієї особливості можна віднести **використання типових фраз привітання, прощання, висловлення співчуття, побажань**. Залежно від того, чи ви з людиною на «ти» чи на «ви», добре знайомі чи у вас шапкове знайомство, застосовують ті чи інші слова та фрази. І це теж стилістична особливість німецької мови.

Наступна підгрупа – наявність та переклад **ввідних слів, службових часток**, які додають мові емоційного забарвлення, але не завжди потребують перекладу, що важливо враховувати перекладачеві.

І нарешті останній момент, на який треба звернути увагу й який можна віднести в окрему підгрупу, – це **омонімічність сполучників та деяких часток**, тобто одні і ті самі слова, залежно від їх позиції чи місця у реченні, можуть перекладатися зовсім по-іншому. Так, протиставний сполучник *aber* (но) можна зустріти в інших реченнях як частку, що підкреслює заперечення, але не потребує додаткового перекладу.

Діалектичні слова – це слова, якими користуються в окремих регіонах, вони мають різну етимологію і розширюють словниковий

запас німецької мови. Так, наприклад, слово «шапка із бубоном» у німецькій мові має більше 18 варіацій¹⁷ *Der Bommel* – це бубон, тому і шапка називається як *Bommelmuetze* (шапка із бубоном). Ті, хто проживають у північній частині Німеччини, замість *Bommel* кажуть *Pudel* за схожістю цієї прикраси на собаку такої породи. Тому в їхній інтерпретації це слово звучить як *Pudelmuetze*. В Австрії саму шапку називають по-іншому: *Haube*. Тому тут шапка із бубоном – це *Bommelhaube*. А у Швейцарії – третій німецькомовній країні – шапка це *Kappe* від схожого італійського слова. Тому в цій частині шапка із бубоном називається *Zipfelkappe*, *Bommelkappe*, *Pudelkappe*. А ще є варіанти: *Bommelkappe*, *Bommelhaube*, *Tscheggelkoppe*, *Koppe*, *Pluemelmuetze*, *Pudelhaube*, *Pudelkappe*, *Quasterhaube*, *Oueschelhuber*.

Або можна подивитися, як у різних регіонах називають людину, яка випікає хліб: *Baecker*, *Baek*, *Konditor*. Як видно із наведених прикладів, у мові тривають трансформації та за рахунок використання різних складників шириться кількість діалектичних слів із одним значенням, що робить мову більш різноманітною.

Схожа ситуація відбувається зі словами-евфемізмами¹⁸. Коли люди намагаються не образити співрозмовника, не поставити його у незручну ситуацію, запобігти конфлікту, часто використовуються евфемізми. Ці слова можуть використовуватися і задля опису людини або її вад, негативних рис, негарної поведінки. Так, слово *aalglatt* походить від назви риби *Aal* (вугор) та прикметника *glatt* (гладкий) та в якості евфемізму використовується для назви людини, яка не має моральних принципів у роботі та може вислизнути з будь-якої ситуації. *Die hohe Stirn* – вираз, що допомагає дати портрет лисого чоловіка, який з віком втрачає волосся. *Die Frau in besten Jahren* – завуальований опис немолодої жінки.

Nah am Wasser gebaut sein – також із характеристики жінок, означає, що така жінка схильна часто плакати. *Lange Finger haben* характеризує людину, яка схильна щось поцупити.

Orgeln – дієслово, що походить від назви музичного інструмента, але саме дієслово використовується не для того, щоб передати музичні звуки, а для того, щоб м'яко повідомити про хропіння.

---

¹⁷ Wo spricht man wie. *Deutsch Perfekt*. 2018. № 1. С. 41.

¹⁸ Mai C. 77 kleine Lügen. *Deutsch Perfekt*. 2020. № 7. С. 24–34.

Der Seitensprung – не має нічого спільного зі спортом, так називають похід «наліво», тобто одноразову зраду жінці або чоловіку.

Kuehl кажуть про неприязну особу, яка спілкується із оточуючими неввічливо та холодно.

Виразом *nicht alle Tassen im Schrank haben* описують людину, яка має проблеми із головою, тобто поводить себе неадекватно.

Наступні слова описують якісь події чи ситуації, про які важко чи не хочеться говорити, називати речі своїми іменами. *Ableben* – це евфемічний синонім до слова «помирати». Словом *Baustelle* можна назвати не тільки майданчик, де відбуваються будівельні роботи, а і проблеми в учня із математикою, начебто повний розлад у справах. Купу проблем називають словом *Pferdeapfel* або *Pferdekot* (купа гною). *Oelteppich* (ковдра із нафти або шар нафти) – це водойма/море, забруднене шаром нафти. *Fluessiges Brot* (рідкий хліб) – це завуальована назва пива, яке теж робиться із пшениці або жита та має рідку форму.

Частина слів пов'язана з роботою, відносинами між роботодавцем і працівником, оплатою праці, боргами, кредитами та іншими речами, які стосуються фінансових питань. *Die Betriebsoptimierung* або *die Personalstadtsbereinigungs* – це не покращення роботи компанії, це скорочення штату співробітників. *Einkommensschwach* – малозабезпечена, бідна людина. *Fremdfinanzierung* – ситуація, коли людина живе у боргах, за рахунок інших. *Teamflaechе* – назва для популярних офісів із відкритим простором без стін, багато співробітників відчують себе некомфортно у таких умовах роботи, але правила компанії вимагають саме таку організацію офісної роботи і співробітники шукають можливість знайти в розмовах необразливе слово. *Das Vitamin B* – це форма, завдяки якій можна передати, що роботу, премію, підвищення людина отримала не завдяки вживанню вітамінів, а використовуючи персональні зв'язки із керівництвом. *Raumpflegerin* – це прибиральниця, те саме, що *Putzfrau*, але звучить не так образливо. І навпаки, *Facility Manager* означає голова об'єднання жильців будинку, тобто той самий *Hausmeister*, але звучить, на відміну від *Putzfrau*, більш вагомо. *Mitbewerber* – синонім до слова *Konkurent* (конкурент).

Іноді таким словам неможливо знайти відповідник у словниках. Завдання перекладача – бути в курсі тенденцій, цікавитися

новинками, які часто публікують німецькі періодичні видання, щоб вміти доречно використати це слово у своїй мові або влучно перекласти його з німецької на українську.

Як вже було згадано вище, до стилістичних особливостей можна віднести і **доречність використання типових фраз у спеціальних обставинах**. Дослідження на цю тему було опубліковане у тих же журналах «Deutsch Perfekt», де описувалися сучасні ввічливі слова, звернення, які часто вживаються у мові. Наприклад у кількох номерах за 2017 р. опублікована стаття під загальною назвою «Die Formeln der Sprache», де зібрані пояснення до сучасних скорочених формальних фраз (побажань, привітань, компліментів) на кшталт: звідки взяло початок те чи інше формулювання, і головне, де саме доречно застосовувати, здавалося б, загальновідомі слова. Так, відомо, що слова *Guten Morgen/Tag/Abend* (доброго ранку, добрий день, добрий вечір) – це формальне привітання, для неформального ж досить сказати: *Hi. Hey. Hallochen! Servus! Moinsen! Na!*

Або, наприклад, схожі фрази: *Du bist in deinen Job fantastisch!* (Ти фантастично виконуєш свою роботу) та *Du bist unvernuenftig (Tu дуже розумний)!¹⁹* мають різний підтекст та використовуються в різних ситуаціях. Перша – для схвалення людини, а друга несе іронічний підтекст. Так само треба знати, що під час знайомства з новим колегою після представлення його колективу неввічливо промовчати. Доречно сказати щонайменше *willkommen* (ласкаво просимо). Або ось такий нюанс: *Hau rein! Sieh zu!* – слова прощання на кшталт до зустрічі, але їх можна сказати тільки дуже доброму знайомому, бо перше розшифровується, як *Mach dir eine gute Zeit* (Дивись-но, влаштуй собі гарний час!). А щоб сказати таку фразу, треба дуже добре знати співрозмовника, бо *Sieh zu, dass du keinen Unsinn machst* перекладається як *Дивись-но, не нароби дурниць*.

Що стосується **ввідних слів**, вони не виділяються на письмі розділовими знаками, можуть як займати, так і не займати окреме місце в реченні: *Eigentlich ist es doch ein bisschen Schade fuer den Berliner Boilogen, dass er vor kurzem in sein Haus in Uckermark emigriert ist* (Власне, берлінському біологу трохи шкода, що він найближчим часом повернеться до свого житла в Укермарку). Ввідне слово *eigentic* (власне).

---

¹⁹ Ich gratuliere dir. *Deutsch Perfekt*. 2017. № 5. URL: https://vk.com/doc-68932421_444775473?hash=c67d517fd17e992c1e.

Abo Wahrscheinlich sind die Grossstadtvoegel gerade sehr unsicher (Ймовірно, птахи у великому місті почувають себе зараз дуже невпевнено). Тут ввідне слово Wahrscheinlich – ймовірно.

Службові частки використовуються як емоційні барвники мови. Вони можуть перекладатися або не перекладатися українською мовою.

Наприклад: *Und doch war er froh, dass der andere kam (І все ж таки він був радий, що хтось прийшов).* Тут частка *doch* перекладається як *ж*. А от у

реченні *Es ist also moeglich, dass ein Mieter keine zusaetlichen Nebenkosten zahlt (Можливо, щоб винаймач квартири не сплачував за комунальні послуги)* можна пропустити переклад слова *also*.

Омонімічність сполучників із прислівниками/частками можна продемонструвати таким прикладом, який вже був використаний раніше, *Da folgt mir jemand (Він зрозумів, що хтось його переслідує)* *Da* може бути сполучником, а може використовуватися як слово *тут*. Перекладачеві важливо розуміти різницю між такими нюансами.

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумок, зазначимо такі моменти:

1) запропонована класифікація систематизує наявні труднощі, з якими може зустрітися перекладач під час своєї роботи. Багато наведених прикладів можуть допомогти уникнути непорозумінь та неоднозначності тверджень;

2) звичайно, всі вищезазначені розмежування умовні і дуже часто зустрічаються прикордонні ситуації на поєднанні двох або навіть трьох аспектів.

Найбільш очевидний із них – сленгові слова. За логікою їх треба віднести до підгрупи стилістичних особливостей перекладу, але цих слів настільки багато наразі у мові, що їх також можна класифікувати за ознакою «граматично-морфологічні (лексичні) труднощі перекладання. Бо цією мовою зараз розмовляють не тільки вузькі кола. Завдяки інтернету та спілкуванню за допомогою електронних пристроїв кожне нове сленгове, тінейджерське слово підхоплюється користувачами та стрімко входить у щоденний вжиток.

Схожа ситуація із наданням нових значень відомим фразам або фразеологічним зворотам. Це теж може бути молодіжний сленг. Під впливом розвитку цифрових технологій поступово зникають межі

стилістичної приналежності. Так, багато слів із медичної тематики завдяки епідемії коронавірусу стали загальнозживаними і медичні тексти вже не здаються набором незрозумілих термінів;

3) під час своєї роботи перекладачеві треба брати до уваги граматичні правила обох мов, враховувати нюанси, постійно моніторити пресу, бути в тренді новацій.

За результатами дослідження були систематизовані сучасні труднощі перекладу, наведені приклади із журнальних статей, була створена класифікаційна таблиця, яка дозволяє згрупувати типові труднощі в окремі підгрупи. Ця таблиця може використовуватися на практиці студентами, що навчаються робити переклади з німецької мови на українську.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена актуальним проблемам перекладацької діяльності. Автором окреслені основні проблеми, що зумовлені сучасними умовами розвитку німецької та української мов: морфологічні, граматичні, лексичні, синтаксичні, стилістичні. Продемонстровано їх взаємозв'язок у динаміці. Вони систематизовані та підкріплені прикладами. Проаналізовано нюанси. Запропоновано варіанти подолання труднощів. Виокремлені вектори подальшого розвитку роботи у цьому напрямі.

Література

1. Афоризми про переклад і перекладачів. URL: <http://chumova.com/мудрі-вислови-про-переклад-і-перекладачів.html> (дата звернення: 01.01.2022 р.).

2. Чуковський К. Зібрання творів у 15 т. Т. 3. Москва : Агентство ФТМ, 2012. 640 с.

3. Кур'янова М.А. Граматичні труднощі перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою : автореф. дис. ... канд. філ. наук. Київ, 2006. 16 с.

4. Амеліна С.М. Структура і семантика мовних одиниць. *Філологічні студії* Вип. 14. С. 5–11. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/irbis_nbuv/cgiirbis_6 (дата звернення: 10.01.2022 р.).

5. Schulz M. Übersetzen – ein Job für “Einköpfe”. URL: <http://www.doku.net/artikel/uebersetze.htm> (дата звернення: 11.01.2022 р.).

6. Corona Krise sorgt für zahlreiche neue Wörter chöpfung. URL: <https://www.dw.com/de/corona-krise-sorgt-für-zahlreiche-neue-wortschöpfungen/a-56051332> (дата звернення: 11.01.2022 р.).

7. Decker K. Stadt der Tiere. *Deutsch Perfekt*. 2020. № 7. С. 14–19.
8. Швайка О. Немецкий язык без мифов и предрассудков. URL: <https://everest-center.com/ru/nemetskij-yazyk/> (дата звернення: 11.01.2022 р.).
9. Landwirtschaft ohne Pflanzenschutzmittel. *Deutsch Perfekt*. 2018. № 1. URL: https://vk.com/doc-68932421_457964827?hash=e943d2aa6bf82c59f7] (дата звернення: 10.01.2022 р.).
10. 19 Wörter, die es nur in Deutschen gibt. *Deutsch Perfekt*. 2020. № 7. URL: <https://www.deutsch-perfekt.com/deutsch-lesen/19-woerter-die-es-nur-im-deutschen-gibt> (дата звернення: 05.01.2022 р.).
11. Ramadan Dunja. Wie modern ist dein Deutsch. *Deutsch Perfekt*. 2017. № 1. С. 40–42.
12. Фомичева М.П., Белозерцева Н.В., Бадминова В.А. Функциональные особенности аббревиации современного немецкого языка. URL: <https://scipress.ru/philology/articles/funktionalnye-osobennosti-abbreviatsii-sovremennogo-nemetskogo-yazyka.html> (дата звернення: 06.01.2022 р.).
13. Каланов Н.Ю. Использование сокращений в деловой переписке немецкого языка. URL: <https://upload.pgu.ru/iblock/c04/43.pdf> (дата звернення: 11.01.2022 р.).
14. Horst G. Arbeiten wie ich möchte. *Deutsch perfekt*. 2021. № 1. С. 49.
15. Кудрявцева А.Г. Антипословицы в немецком языке. *Евразийский гуманитарный журнал*. 2017. № 1. С. 19–21.
16. Die zweite Miete. *Deutsch Perfekt*. 2020. № 7. С. 14–19.
17. Wo spricht man wie. *Deutsch Perfekt*. 2018. № 1. С. 41–43.
18. Mai C.77 kleine Lügen. *Deutsch Perfekt*. 2020. № 7. С. 24–34
19. Ich gratuliere dir. *Deutsch Perfekt*. 2017. № 5. URL: https://vk.com/doc-68932421_444775473?hash=c67d517fd17e992c1e (дата звернення: 11.01.2022 р.).

Information about the author:

Khodykina Iryna Vasylivna,

Doctor of Philosophy, Candidate of Economic Sciences,

Assistant at the Foreign Language Department

Berdiansk State Pedagogical University

4, Shmidta str., Berdiansk, Zaporizhzhia region, 71100, Ukraine